

# XXII Fòrum d'Estudis sobre la Joventut

“Co-creació, drets i projectes de vida: Cap al Congrés de la Joventut de Catalunya”

26 i 27 de novembre de 2020

**Taula 1:** *Els (nous) processos d'emancipació de les persones joves; perspectives i estratègies.*

## **Repensant les polítiques de formació per a les persones joves; nous reptes i nous horitzons.**

Jesús Sanz, Josep Mañé, Hungria Panadero

### Continguts

<b>Introducció</b>	<b>2</b>
<b>L'educació i la formació, claus per a l'emancipació de qualitat</b>	<b>3</b>
<b>Els reptes de cobertura</b>	<b>5</b>
<b>Els reptes de qualitat</b>	<b>7</b>
<b>Els reptes de pertinència</b>	<b>10</b>
<b>Estratègies i oportunitats</b>	<b>11</b>



[jesussanz@ferrerguardia.org](mailto:jesussanz@ferrerguardia.org)  
[fundacio@ferrerguardia.org](mailto:fundacio@ferrerguardia.org)

 **FUNDACIÓ  
FERRER i GUÀRDIA**

## Introducció

No, no ens trobem en una època de canvis; el que s'albira és un **canvi d'època**. El model social i econòmic que ens ha portat a la situació de crisi actual ja s'ha esgotat. S'ha de canviar, doncs no només no s'ha contribuït a generar condicions de vida digna per al conjunt de la població, sinó que ha incrementat les desigualtats, alhora que s'ha malmès l'equilibri ambiental. És un model insostenible i indesitjable. La crisi global i sistèmica desencadenada per la Covid-19 podria (i hauria) d'esdevenir un punt d'inflexió. Els escenaris apocalíptics (de major competitivitat, desconfiança i incertesa, tancament, amenaces a la seguretat i a les llibertats individuals, desigualtat, pobresa, autoritarisme, etc.) conviuen amb escenaris esperançadors que, partint de la base que la pandèmia ha mostrat fins a quin punt tots som interdependents, auguren la cristal·lització de tendències que han emergit en els darrers anys, tant en la vessant econòmica (solidària, circular, col·laborativa, sostenible, de proximitat, etc.), com en la social (feminització, importància de les cures, cohesió, igualtat, etc.) i també en relació a la qualitat democràtica (innovació, transparència, participació, legitimitat, etc.).

L'abast i les conseqüències d'aquests escenaris, així com el paper que socialment podríem desenvolupar per anar-los concretant no és pas el tema d'interès d'aquesta ponència. No. Però és important tenir en compte aquesta idea com a referència: el procés de disseny del nou Pla Nacional de Joventut de Catalunya s'hauria d'inscriure en aquest procés de “refundació” social. Si bé en part s'haurà d'adaptar als canvis socials que ens vinguin donats, en part podria també liderar aquests canvis, generant oportunitats per tal que les persones joves puguin desenvolupar el seu rol d'actors estratègics per a la co-producció d'aquest desenvolupament.

Això necessàriament exigirà **repensar** també **el contingut i l'abast de les polítiques de joventut**. Des del treball desplegat per la Fundació Ferrer i Guàrdia, i en consonància amb d'altres estudis existents, considerem que, malgrat l'innegable procés d'institucionalització i desplegament que han experimentat en els darrers anys (amb creació de regidories, d'equips tècnics, d'eines de planificació estratègica, de recerca i formació especialitzada, de professionalització, i fins i tot amb l'aprovació d'una Llei de polítiques de joventut, entre d'altres elements), la seva capacitat d'acció i d'impacte ha estat, malauradament, molt limitada. Les dificultats per a establir mecanismes eficaços de cooperació (i coproducció) intersectorial no han permès incidir suficientment en les condicions estructurals que es troben a l'arrel de molts dels problemes de les persones joves (i que, per tant, requereixen de respostes estructurals), entenent que aquests no són únicament juvenils, sinó que s'han d'abordar com a **problemes del conjunt de la societat** (cosa que, al seu torn, implica que tota la societat s'ha de comprometre en la seva resolució). Per tant, es fa necessària una estratègia (un nou “pacte social”) que valori la importància estratègica de la inversió social en joventut, ja que si bé les persones joves són cridades a tenir un més gran protagonisme en el desenvolupament social post-pandèmia, això no ho podran fer si es mantenen les actuals dificultats d'inserció social i emancipació d'una bona part de la joventut i si es mantenen les desigualtats socials que presenten els i les joves interseccionades pels múltiples eixos de desigualtat.

De fet, la crisi desencadenada per la Covid-19 ha agreujat aquestes dificultats, que ja eren prou importants en els darrers anys, augmentant la vulnerabilitat d'una bona part de les persones joves, aprofundint la desigualtat, afectant a la sociabilitat i empitjorant les condicions per a una emancipació de qualitat. La taxa d'emancipació ha disminuït a nivells històrics, i el fet que dues crisis hagin coincidit en tant poc temps (la iniciada el 2008 i l'actual) ha provocat que es trenqui el mite del progrés social; **l'actual generació de joves** experimentarà **condicions de vida pitjors** que les de les generacions anteriors.

Les polítiques de joventut, per tant, es troben en un moment en que han de triar entre reinventar-se o desaparèixer. En un context en el que segurament hi haurà importants reduccions pressupostàries a les administracions públiques, com a conseqüència de la crisi econòmica i la davallada en els ingressos fiscals, el més probable és que les polítiques de joventut, tal i com s'han entès i s'han desenvolupat fins ara, no es considerin prioritàries.

Reinventar les polítiques de joventut requerirà, entre d'altres coses, reivindicar-les com a part central de les polítiques socials, i no com a quelcom relativament aïllat; i segurament això farà que siguin més importants el seu rol de lideratge i les seves capacitats d'interlocució i articulació de la coordinació intersectorial que la prestació concreta de serveis a la joventut. Si no es pot fer tot, s'haurà de focalitzar en allò que sigui més estratègic. Aquest hauria de ser un debat integrat en el proper Congrés Català de la Joventut.

El tema de **l'educació i la formació**, al que dedicarem el cos de la ponència, n'és un clar exemple. Malgrat els processos educatius i formatius es donen principalment durant l'etapa de joventut, així com els itineraris i les transicions escola-treball, les polítiques de joventut han tingut escasses competències i una limitada capacitat directa d'acció en aquests àmbits. Perquè les polítiques de formació siguin exitoses haurien d'aprofundir el seu caràcter integral i transversal, fent que tots els actors hi contribueixin, cadascun des dels seus respectius àmbits d'intervenció, però en una direcció conjunta.

## **L'educació i la formació, claus per a l'emancipació de qualitat**

Vivim en un món creixentment canviant i la pandèmia de la Covid-19 ha accelerat els processos de canvi. En aquest context, l'educació i la formació esdevenen especialment estratègiques per aconseguir proporcionar a les persones joves oportunitats d'igualtat i d'equitat, alhora que els hi permeten adquirir coneixements i competències per millorar la seva inserció professional.

D'acord al Fòrum Econòmic Mundial (WEF), s'estima que el 65% dels infants que comencen actualment la seva escolarització treballaran en ocupacions que encara no existeixen. En el seu darrer informe sobre el futur del treball, publicat a finals d'octubre, el WEF afirma que en els propers cinc anys la meitat dels treballadors i treballadores actuals necessitarà reciclar-se

amb nova formació i que un 40% s'haurà de requalificar<sup>1</sup>. La irrupció de la pandèmia ha fet que competències com l'autogestió, l'aprenentatge actiu, la resiliència, la tolerància a l'estrès i la flexibilitat, adquireixin més valor. La formació telemàtica s'ha desenvolupat molt ràpidament (tot i les limitacions per al seu desplegament i el debat vers els reptes reals de transformació actuals: telemàtica – “a casa”), i tot fa pensar que en els propers anys veurem una veritable revolució dels contextos i metodologies d'aprenentatge. Els centres d'educació superior, tal i com els hem conegut en els darrers anys, potser perdran el seu sentit i s'hauran de reinventar per complet. Hauran de competir amb plataformes de formació en línia que presenten una més gran flexibilitat i amb programes vinculats a algunes multinacionals de la societat digital, com el de “Google University”, que afirmen que amb 6 mesos de formació es poden adquirir els mateixos coneixements especialitzats i competències que s'obtenen amb 4 anys d'estudis universitaris o en programes de Formació Professional, i a un cost molt més baix. Potser alguns empleadors donaran als certificats acadèmics de Google fins i tot més valor que a les llicenciatures o enginyeries universitàries o als Cicles Formatius, per tractar-se de coneixements més actualitzats i amb l'aval d'una empresa multinacional. I això només és el començament. Tot el sistema educatiu i formatiu està a punt de viure un veritable tsunami<sup>2</sup>.

Des d'aquesta perspectiva, les administracions públiques haurien de vetllar perquè aquests canvis no comportin l'eixamplament de bretxes de desigualtat, compensant la funció que històricament ha desenvolupat el sistema educatiu com a reproductor de la desigualtat social<sup>3</sup>, garantint l'equitat i convertint aquestes inèrcies en oportunitats per al desenvolupament social sostenible i cohesionat.

Ara més que mai l'educació i la formació tenen un paper estratègic per liderar el canvi social en el procés de recuperació post-pandèmia<sup>4</sup>. Tanmateix, la inversió educativa i formativa no

---

<sup>1</sup> World Economic Forum, The future of jobs report 2020. Consultable a: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

<sup>2</sup> I compte, que nosaltres no defensem acríticament aquests canvis. Al contrari, pensem que la Universitat ha d'ocupar un paper clau en la societat, recuperant alguns valors perduts durant la voràgine neo-liberal dels darrers anys i trobant-se amb la seva essència, com a servei públic, en favor del coneixement, la recerca i la formació universal; però això és ja un altre debat. El que queda clar és que, amb les funcions i en les condicions actuals, moltes acabaran desapareixent. D'altra banda, no s'ha de perdre de vista el perill que suposa que entitats amb interessos privats puguin determinar com i què cal aprendre, formacions que en última instància es destinaran a difondre els valors corporatius que pertoquin i a la detecció de nous talents per la pròpia empresa o el sector. Aquest és un model que, per tant, pot suposar una amenaça al desenvolupament de l'esperit crític, la llibertat de pensament o la formació entesa com a eina de transformació social.

<sup>3</sup> “Les dades de l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 mostren que entre les persones joves de 25 a 34 anys, tenen una titulació superior el 51,3% dels qui tenen progenitors amb estudis universitaris, i el 27,2% dels qui tenen progenitors amb educació bàsica”. Extret de l'Informe “Joventut, COVID19 i desigualtats; situació actual i prospectiva”, part 1, pàgina 22. Agència Catalana de Joventut.

<sup>4</sup> Aquest és un canvi que cal liderar des del sector públic, que s'ha de fer sense temor a remoure els fonaments del sistema educatiu, i que no estarà exempt de resistències. La formació telemàtica posa en qüestió la indispensabilitat de mantenir punts físics de concentració del coneixement en el format

ha estat una de les prioritats dels governs per afrontar aquesta crisi). Tal i com diu Audrey Azulay, Directora General de la UNESCO, “en un moment en el que els països estan prenent decisions difícils i fent concessions per donar un gir a les seves societats, l’educació hauria d’esdevenir una prioritat absoluta, un pilar per a la recuperació. Tanmateix, en els plans nacionals de recuperació només s’ha considerat una mínima part -menys de l’1% de mitjana- per a l’educació i la capacitat. El finançament de l’educació no és una despesa: és la nostra inversió més essencial a llarg termini. Si no assignem aquest finançament ara, ens enfrontarem a un futur ple d’ombres”<sup>5</sup>.

Des d’aquesta perspectiva holística de les polítiques adreçades a les persones joves, considerem que es poden identificar reptes en polítiques de formació des de tres grans àmbits: en cobertura, en qualitat i en pertinència.

## Els reptes de cobertura

A Catalunya i al conjunt de l’Estat espanyol es presenten des de fa anys altíssimes taxes relatives d’**abandonament escolar** prematur. Aquestes han oscil·lat sempre en funció dels cicles econòmics però, fins i tot en els períodes en que han estat més baixes, han presentat valors que duplicaven les mitjanes europees. Quan hi ha creixement econòmic, l’oferta de treball de baixa qualificació estimula l’abandonament anticipat dels estudis, però en cicles contractius, aquestes feines poc qualificades són les que tendeixen a desaparèixer o a pauperitzar-se, fet que comporta condemnar a moltes persones joves a períodes llargs d’atur o inactivitat, incrementant la seva vulnerabilitat i hipotecant les seves opcions d’emancipació. A Catalunya, l’exemple més clar d’aquest fenomen s’observa per exemple en les poblacions costaneres amb fort sector turístic, però també en zones d’interior en sectors productius de molt poc valor afegit. La crisi provocada per la Covid-19 ha tornat a posar de manifest aquesta situació, ja que una bona part de l’ocupació destruïda ha afectat a les persones joves, o bé per predominar en sectors més afectats per la crisi (turisme, serveis, restauració, etc.) o bé per comptar amb feines que eren relativament més precàries (i que configuren la creixent dualitat del nostre mercat laboral). La qüestió ara és si novament la formació esdevindrà un refugi per a les noves persones aturades, com havia passat en crisis

---

actual, doncs la informació pot ser consultada, transmesa i reproduïda de manera immediata i amb un cost baixíssim. Evidentment, hi ha una part de la formació i de socialització que ha de ser presencial, per diferents motius (importància de l’educació entre iguals, qualitat de les relacions, funció compensatòria, existència de bretxes digitals, etc.), però la qüestió és que, col·lectivament, s’hauria de fer el debat sobre com volem que sigui l’educació a mig termini. Si el sector públic no pren la iniciativa, ja veiem que ho farà el sector privat. Cal un nou compromís, de tots els agents, que perduri en el temps.

<sup>5</sup> Són paraules amb les que la Directora General de la UNESCO va obrir una reunió extraordinària de Caps d’Estat i de govern sobre l’educació post-covid19, el passat 22 d’octubre de 2020. Es pot consultar a: <https://es.unesco.org/news/reunion-extraordinaria-jefes-estado-y-gobierno-auspicios-unesco-reafirma-compromiso-educacion-y>

anteriors, o si bé el cost d'oportunitat de tornar a estudiar ja no serà assumible per a aquestes persones joves i per a les seves famílies<sup>6</sup>.

Des del punt de vista estratègic, doncs, s'hauria d'aprofitar la crisi per repensar el nostre model productiu i la relació entre formació i ocupació, atenent als factors estructurals que han incrementat les desigualtats per a una creixent part de la població jove i que amenacen amb traslladar les condicions de temporalitat i precarietat de l'ocupació juvenil al conjunt de la societat. Per això, les polítiques de joventut han de pensar també en el canvi en els models de desenvolupament, que no és poca cosa.

Ara, en el curt i mig termini, un dels reptes per millorar la cobertura dels serveis i programes d'educació i formació, passa per ampliar els mecanismes de protecció social de les persones joves en situació de vulnerabilitat i millorar considerablement el sistema d'ajuts i beques per a l'estudi, de forma que es redueixi el cost d'oportunitat d'estudiar. Paral·lelament, s'ha d'ampliar també la cobertura i la qualitat dels diferents programes de segones oportunitats, amb l'objectiu de, si més no, igualar a la mitjana europea de finalització de l'educació secundària obligatòria.

Un altre dels principals reptes en clau de cobertura té a veure amb la **reducció de les bretxes digitals**. Com hem vist, la pandèmia ha accelerat el procés de digitalització dels programes formatius i això ha comportat la visibilització de les bretxes digitals, que són, en part, l'extensió de bretxes socials preexistents que aprofundeixen encara més les desigualtats. Diferents estudis han mostrat com els períodes de confinament o el canvi a modalitats d'educació i formació a distància han comportat una reducció tant en l'interès com en el rendiment dels estudis, que és el pas previ al seu abandonament. Les recerques de Xavier Bonal i Sheila González durant els primers mesos de confinament i en els períodes de desescalada han posat de manifest que la presencialitat escolar és una condició que afavoreix l'eventual èxit dels estudiants més vulnerables. Per altra banda, una enquesta realitzada als i a les joves de la ciutat de Barcelona durant les primeres setmanes de confinament (entre març i juliol), ha mostrat que un 35% de l'alumnat que estava estudiant afirmava haver reduït el seu interès pels estudis i un 4% indicaven que els havien abandonat definitivament. En termes globals, Francesc Pedrò, Director de l'IESALC-UNESCO, estima que amb la reapertura de les universitats, s'han perdut entre un 3% i un 10% dels i les estudiants, sobretot aquells que presenten unes situacions més greus de vulnerabilitat, i amb més gran proporció de dones que d'homes.

Quan parlem de bretxes digitals no només ens referim a la capacitat d'accés a connexió i continguts on-line, sinó que cal considerar també les condicions en les que es produeix aquest

---

<sup>6</sup> A més, podria ser que l'experiència frustrada generada per la crisi anterior comporti que aquesta vegada les persones joves optin per no incrementar la seva formació com a alternativa a l'atur. Moltes persones han vist com l'estratègia d'optar per la formació no ha comportat que millori la seva inserció laboral, sinó que més aviat el que ha produït és un increment de la sobrequalificació. Per tant, podria ser que acumular formació no esdevingui aquesta vegada una alternativa desitjable per moltes persones joves davant la situació de desocupació.



accés, i a les bretxes subseqüents de qualitat i d'aprofitament<sup>7</sup>. Per reduir l'efecte d'aquestes bretxes cal impulsar diferents iniciatives: per una banda, considerar els Drets Digitals com a drets bàsics i impulsar l'accés i la formació digital com un bé públic que hauria de ser universal i gratuït. Per altra banda, s'ha de promoure l'elaboració de materials i metodologies educatives i formatives adaptades a les diferents plataformes d'accés. Per exemple, és més probable que les persones joves tinguin un smartphone que un ordinador personal, però pocs dels materials per a l'educació on-line estan pensats per a fer-se servir mitjançant un telèfon mòbil. A més, hi ha modalitats formatives que no permeten les el treball on-line, com passa en aquelles que requereixen l'ús de laboratoris o la realització de pràctiques. Aquest cas és especialment rellevant en els estudis de formació professional o en els que es configuren en modalitat dual.

## Els reptes de qualitat

Hem de tenir clar que els reptes de cobertura s'han d'entomar alhora que **es millora la qualitat de l'ensenyament i de la formació**. De fet, diversos estudis han posat de manifest que, en general, la qualitat del nostre sistema educatiu es troba per sota del que seria desitjable, tal i com s'observa reiteradament a partir dels ressaltats de l'Informe PISA de la OCDE. En aquestes condicions, la rendibilitat dels estudis és relativament baixa, com es comprova pel fet de que quan hi ha cicles de creixement econòmic moltes persones joves decideixen abandonar-los anticipadament.

Hi ha nombrosos estudis i documents sobre els reptes que han d'afrontar els nostres sistemes formatius per millorar-ne la qualitat. Nosaltres no descobrirem la sopa d'all; però en volem destacar els que considerem que són més estratègics i els que tenen més a veure amb el camp d'acció de les polítiques de joventut.

En primer lloc, fins i tot si la resta de variables romangués relativament igual, pensem que hi ha molt marge per **millorar els serveis d'orientació, assessorament i acompanyament** de les persones joves en les seves decisions relatives a la formació i els estudis. Aquests serveis poden afegir molt valor als itineraris formatius, ajudant a transitar a les persones joves en un àmbit creixentment complex, i activant-se quan surt la necessitat i no pas una vegada ja s'han generat les dificultats. A més, molts d'aquests són proporcionats directament pels serveis municipals de joventut. Caldria, no obstant, millorar la seva articulació en un sistema integral d'orientació i acompanyament. Per aconseguir-ho, un primer pas seria alinear els serveis d'orientació formativa als plans estratègics educatius de centre, barri, ciutat, comarca, etc. Això els dotaria de major legitimitat per entomar la relació amb els centres educatius i

---

<sup>7</sup> La Fundació Ferrer i Guàrdia està realitzant diferents recerques, estudis i projectes sobre el tema de les bretxes digitals. En aquest document en podeu trobar una primera aproximació: <https://www.ferrerguardia.org/activitats/noticies/846-informe-bretxes-digitals-i-educacio-usos-de-les-tic-en-l-aprenentatge-usos-socials-de-pantalles-i-xarxes-i-noves-bretxes-digitals>

formatius (per exemple, mitjançant els PIDCES), en coordinació amb la resta de serveis similars al territori, i creant xarxes i equips de treball intersectorials (joventut, educació, ocupació, promoció econòmica, etc.) que amplifiquin el seu abast i la seva capacitat d'acció, arribant també a les persones joves que es troben per fora dels sistemes educatius reglats. Això alhora permetria traslladar la perspectiva jove a altres recursos i ampliar les possibilitats d'acompanyament en clau "cicle de vida", que és un element fonamental per dotar de qualitat als serveis<sup>8</sup>. Caldrà, a nivell col·lectiu, impulsar grans canvis en l'orientació d'aquests acompanyaments que posin en el centre la persona<sup>9</sup>.

En segon lloc, ens sembla indispensable **millorar i ampliar els projectes de segones oportunitats**, com les Escoles de Segona Oportunitat i d'altres serveis similars que pretenen ampliar l'ocupabilitat de les persones joves amb perfils relacionats amb situacions de vulnerabilitat. Aquestes, a més, han estat molt afectades per la pandèmia, doncs es tracta d'ensenyaments poc institucionalitzats, amb dificultats per consolidar el seu finançament i mantenir el seu volum d'alumnes i que estan menys preparats per introduir modalitats híbrides o on-line. De fet, com que es tracta d'ensenyaments en els que els processos són tant o més importants que els continguts, la presencialitat esdevé un element insubstituïble<sup>10</sup>. Per això, els reptes en aquests tipus de serveis passen per consolidar-se tècnica, financera i professionalment; facilitar espais de connexió i col·laboració entre el sistema educatiu reglat i les organitzacions que desenvolupen projectes d'acompanyament; i generar evidència de l'impacte positiu que aquests serveis tenen en millorar les decisions i les trajectòries formatives i la inserció laboral dels seus usuaris.

En tercer lloc, tot i que queda una mica més lluny de l'abast convencional de les polítiques de joventut, s'ha d'invertir per **seguir millorant la formació professional**, que ha estat des de fa dècades l'assignatura pendent del nostre sistema educatiu. Aquesta proporciona eines valuoses per qualificar professionals tant en actiu com en situació d'atur i compta amb elevades taxes d'inserció laboral. De fet, l'estructura de qualificacions a Catalunya i Espanya

---

<sup>8</sup> Per reforçar aquesta idea de la importància de l'acompanyament, voldriem esmentar l'exemple del canvi estratègic que està impulsant la Universitat Oberta de Catalunya. En el marc de la darrera fira virtual d'ocupació de la UOC, la seva Vicerectora de Competitivitat i Ocupabilitat, Àngels Fitò, en una ponència titulada "El rol de les universitats davant la nova ocupabilitat", va afirmar que, en un context en el qual les universitats han anat perdent el monopoli en la generació, transmissió i acreditació de coneixements, el seu valor afegit rau justament en la seva capacitat d'establir sistemes d'orientació i d'acompanyament integral als seus alumnes, de forma que aquests es puguin apoderar per millorar la seva autonomia en la gestió dels seus itineraris formatius i laborals, i en un context en el que prendrà cada cop més rellevància la hibridació de currículums, la flexibilització d'itineraris i la generació d'oferta de formació continua de geometria variable. Podeu veure la ponència completa a: <https://youtu.be/LxOefg2VGEM>

<sup>9</sup> En aquest sentit, a tall d'exemple, ens sembla ininteressant l'orientació que s'està donant al model de FiraFPCat que està impulsant el Consell de la Formació Professional de Catalunya. Veure: <http://consellfp.gencat.cat/web/.content/home/consellcataladfp/arees-actuacio/estrategia-fqp/estrategia-fqp.pdf>

<sup>10</sup> Veure el capítol sobre educació a l'informe "Joventut, COVID19 i desigualtats; situació actual i perspectiva", part 1. Agència Catalana de Joventut.



és bastant anòmala, amb forma de rellotge de sorra, amb una àmplia base de persones joves que no obtenen titulacions de segon grau, una estreta proporció que cursen formació professional, en les seves diverses modalitats, i una altra extensa proporció de persones joves amb estudis universitaris que, en molts casos, acaben ocupant feines per les que estan sobrequalificades<sup>11</sup>. Per això, el marge de millora entorn a la formació professional és força ampli. A més, aquesta s'acostuma a adaptar millor als canvis en les estructures productives i incorpora una més gran proporció d'aprenentatges pràctics. Ara bé, cal també anar amb compte ja que, d'acord amb un dels darrers informes de l'Organització Internacional del Treball (OIT), en un món tan canviant, la formació professional és la que tendeix a esdevenir obsoleta més ràpidament i molts dels perfils laborals que es creen mitjançant la formació professional són els que tenen més risc d'automatització, fet que comportarà la substitució de treball humà per processos de robotització<sup>12</sup>. Per això, la OIT insta a revisar i modernitzar els programes de formació professional, adaptant-los als nous nínxols d'ocupació derivats de l'extensió de l'economia digital<sup>13</sup>.

Aquest punt ens porta a un altre dels reptes en relació a la qualitat en els processos educatius i formatius, que és la importància de **reduir les bretxes de gènere** en els estudis relacionats amb la ciència, la tecnologia, les enginyeries i les matemàtiques, el que es coneix amb l'acrònim d'**STEM**, i també en els que tenen a veure amb la salut, les cures i els serveis a les persones. En el primer cas, predominen notablement els homes i en el segon ho fan les dones. Aquest és un tema incipientment incorporat en l'agenda pública, sobre tot pel que fa a les STEM, afavorint les vocacions científiques i tecnològiques entre les dones com a mecanisme per feminitzar els seus continguts i per facilitar l'accés a ocupacions relativament ben remunerades. Compartim del tot aquests objectius, però pensem que també caldria revaloritzar socialment les feines relacionades amb els serveis personals i de cures, ocupades majoritàriament per dones, donant a entendre que hi ha poques coses que tenen tant valor com la reproducció de la vida, tal i com ens ho ha recordat molt cruentament la Covid-19.

Finalment, en aquesta sintètica llista de reptes en relació a la qualitat dels processos i serveis de formació, ens sembla oportú incloure la importància de **l'adopció de perspectives de tipus comunitari**, que superin les visions excessivament individualistes que han predominat en els darrers anys, sota la lògica de la competitivitat salvatge entre persones. Les polítiques de joventut poden també desenvolupar un paper pedagògic en aquest sentit, promovent iniciatives cooperatives, xarxes de suport mutu i mecanismes d'aprofitament de la

---

<sup>11</sup> La sobrequalificació a Catalunya s'estima a l'entorn del 40%, el doble de la que es dona als països de l'OCDE. Ara bé, és molt més reduïda en el cas de la formació professional.

<sup>12</sup> Al document "The future of jobs 2020", ja citat, el World Economic Forum estima que, al conjunt del planeta, en els propers 5 anys els processos d'automatització i robotització destruiran 85 milions de llocs de treball mentre que, per l'altra banda, es preveu la creació de 97 milions vinculats al canvi tecnològic.

<sup>13</sup> OIT, Tendencias mundiales del empleo juvenil 2020: La tecnología y el futuro de los empleos. Consultable a:  
[https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms\\_737662.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737662.pdf)

intel·ligència col·lectiva. El camp de la formació és terreny fèrtil per innovar en aquest sentit. Per exemple, en aquesta línia es troben alguns interessants projectes de les cooperatives de formació en el lleure educatiu, i s'haurien potser de tenir com a referents alguns projectes ateneístics d'educació al llarg de la vida, o el model de les Universitats Lliures.

## Els reptes de pertinència

La pertinència és una vessant de la qualitat educativa i formativa que mereix un tractament específic. Té a veure, entre d'altres coses, amb l'equilibri entre l'oferta i la demanda de coneixements, de manera que els continguts formatius responen als reptes socials i als eventuals canvis en la matriu productiva. No volem dir, en aquest cas, que els coneixements hagin de tenir necessàriament un valor instrumental. No. De fet, les **competències** més importants que es poden aprendre tenen més a veure amb la formació de cada individu com a ciutadà lliure, participatiu i compromès amb el seu entorn; però alhora aquestes competències també poden repercutir en una millora de l'ocupabilitat. Per exemple, d'acord amb l'informe del Fòrum Econòmic Mundial que hem esmentat en pàgines anteriors, una de les competències laborals més sol·licitades pels les empreses contractants és la de tenir esperit crític, cosa que té una utilitat que va molt més enllà de la pràctica estrictament professional. De fet, el pensament crític i la capacitat per resoldre problemes encapçalen la llista d'habilitats que creixeran en importància en els propers 5 anys, i aquestes són competències que es poden adquirir i perfeccionar en molts diversos àmbits formatius, incloent-hi els processos d'educació no formal. De fet, junt amb el treball en equip, l'esperit crític i la resolució de problemes són habilitats que es desenvolupen abastament dins l'associacionisme educatiu. Per això, un dels reptes en aquest sentit té a veure amb la creació de mecanismes per certificar competències i “*soft skills*” adquirides al marge del sistema educatiu reglat.

Quan parlem d'equilibri entre oferta i demanda, entre formació i treball, no cal assumir que es tracta d'una relació unidireccional. No. L'oferta pot crear també una demanda adaptada. Diem això perquè, donades les condicions estructurals del mercat laboral català, que tendeix a precaritzar l'ocupació de les persones joves, no sembla raonable que la formació hagi de legitimar, per la via de l'ajust de mercat, aquestes condicions de precarietat. La direcció podria ser just la contrària; és a dir, que les estructures laborals i productives s'ajustin als perfils professionals que es formen. Això és particularment rellevant si atenem a la creació de nous nínxols laborals, en sectors estratègics com el de les energies renovables, la biotecnologia o la intel·ligència artificial. Per això, tots plegats necessitem un pla de reconversió de la nostra matriu productiva que redueixi els efectes perversos per a l'ocupació juvenil que s'han enquistat en l'actual mercat de treball. I, per aconseguir-ho, a més d'una ambiciosa planificació, es necessitarà actualitzar el conjunt del sistema educatiu i formatiu.

En aquest sentit, destaca especialment la importància de fer una aposta ferma per incrementar les **competències digitals** de la població jove, anticipant-se (i provocant alhora) els canvis que s'albiren en la matriu productiva. Ja actualment les persones joves destaquen

per tenir més i millors competències digitals que les generacions de més edat, però aquestes no generen una avantatge “competitiva”, doncs les feines que acostumen a obtenir les persones joves no les requereixen. En canvi, l’extensió del que s’ha anomenat com a “quarta revolució industrial” multiplicarà la pertinència d’aquest tipus de formació. No seria inadequat plantejar un ambiciós programa de formació pública i gratuïta en competències digitals adreçat al conjunt de la població jove, i en especial a la que es troba en situacions de més vulnerabilitat, en línia amb lo que hem mencionat anteriorment en relació a les bretxes digitals. Paral·lelament, s’hauria d’avançar també incorporant formació en competències transversals dins els currículums oficials dels estudis de grau mig, així com en el conjunt de les polítiques formatives i d’ocupació.

Tot plegat ajudaria a integrar de millor forma els processos d’informació, orientació, formació i acompanyament, incrementant-ne la qualitat.

Finalment, un altre dels reptes té a veure amb la millora de la **pertinència local i territorial dels processos formatius**. Per això, es fa necessari el plantejament de plans estratègics d’àmbit territorial.

## Estratègies i oportunitats

Fins aquí hem destacat alguns dels que (des de la nostra perspectiva) constituïrien els principals reptes sobre formació que haurien d’entomar les polítiques de joventut a Catalunya en els propers anys, des de la perspectiva d’ajudar a les persones joves en els seus processos d’emancipació i d’inserció social.

Ara bé, com dèiem al començament, tot plegat serà difícil de concretar si no aconseguim prèviament posar les polítiques de joventut al centre de l’agenda i de les prioritats polítiques i socials. Per això, s’ha de ressaltar el **caràcter estratègic de la inversió social en joventut**, per garantir els drets de les persones joves, aquí i ara, i per habilitar-les per promoure, en pla d’igualtat amb el conjunt de la ciutadania, el desenvolupament social post-pandèmia. Si no ho fem, les perspectives són més aviat fosques. Tindrem una societat creixentment fragmentada, descohesionada, que alimenti el conflicte intergeneracional, amb una gran proporció de persones joves bloquejades en el seu procés d’emancipació, amb encara més baixes taxes de natalitat (ja són de les més baixes del món), i amb una creixent frustració que pot comportar brots d’explosió de violència social. Fixeu-vos, per exemple, en la paradoxa que suposa que gran part del deute públic que s’ha hagut d’incrementar per fer front a la pandèmia haurà de ser “pagat” en els propers anys per generacions de joves pauperitzades, que hauran sofert altes taxes d’atur i amb itineraris laborals incerts.

En el camp específic de la **formació**, la **crisi** haurà incrementat la **desigualtat** entre els i les joves en funció de les seves posicions socials d’origen, donant pas al ja conegut “efecte Mateo” que acaba privilegiant a aquells que parteixen d’una posició més benestant. Les persones joves en situació de vulnerabilitat reduiran els seus itineraris formatius, limitant al mateix temps la seva ocupabilitat i, per consegüent, es veuran més afectats per l’atur o tendiran a

aconseguir ocupacions temporals de molt baixa qualificació, cosa que reproduirà i amplificarà els cercles d'exclusió social. Les mesures de protecció social públiques no han beneficiat especialment a les persones joves, que en molts casos depenen de la xarxa de suport familiar, però aquesta xarxa no disposa de recursos il·limitats, i menys quan ha hagut d'afrontar dues crisis en un període molt curt de temps. Tal i com es menciona a l'informe elaborat per l'Observatori Català de la Joventut sobre l'impacte de la Covid-19 en la joventut, *“la intervenció de les administracions redueix en un 76,9% la taxa de pobresa entre la gent gran (per efecte de les transferències rebudes) però només en un 19,3% entre les persones joves. En part, això està relacionat amb el fet que la taxa de cobertura de les prestacions per desocupació arriba únicament a l'11% de les persones joves aturades (EPA, 1r trimestre de 2020); però també amb el fet que moltes de les famílies on viuen aquestes persones joves no reben ajudes o aquestes són insuficients”*<sup>14</sup>.

Aquests escenaris ens obliguen a **reinventar les polítiques de joventut** i a apostar per donar-les un nou impuls. Per fer-ho, s'obren diferents finestres d'oportunitat. Una, molt evident, té a veure amb el proper procés electoral. En la mesura que tots plegats aconseguim que els diferents partits polítics incorporin als seus programes electorals mesures de suport a la població jove o que es parli durant la campanya de la importància estratègica d'invertir en joventut, tindrem un punt de partida molt més favorable. Una altra oportunitat s'obre amb el procés de formulació del nou Pla Nacional de Joventut i amb la celebració del Congrés Català de la Joventut. Aquests processos han de servir per obrir les necessitats i problemàtiques juvenils al conjunt de la societat i no pas per mantenir-les relativament aïllades, apel·lant a la solidaritat intergeneracional i al treball conjunt i transversal amb institucions tant públiques com privades. I per fer-ho, segurament s'haurà de cridar a un **gran pacte social amb la joventut**.

---

<sup>14</sup> “Joventut, COVID19 i desigualtats; situació actual i prospectiva”, part 1, pàgina 76. Agència Catalana de Joventut.